

HORY FARKAS.

Kalotaszeg festői népviseletét, híres varrottasait ki ne ismerné?

De ki ismeri ma már Kalotaszeg meleg szívű, kedves, beszédes dalnokát? Hiába! hamar feledünk. Elfelejtettük Hory Farkast is. Hiszen meghalt s mikor élt, akkor sem igyekezett síppal, dobbal, nádi hegedűvel hirdetni a maga dicsőségét. Szinte félek kezembe venni a tollat, hogy róla írjak. Vajjon nem neheztel-e meg szelleme, hogy így ország-világ elé hurczolom?

Nem Kalotaszeg, nem is Erdély szülötte. Mint maga mondja *Kótaj* című versében:

Magyarország az én kedves édes anyám,
Erdély pedig szelid felnevelő dajkám;
Gyermeke, adósa vagyok mindkettőnek.

Később is, hosszú évek múlva, a férfikor delén, szeretettel gondol szülőföldére:

Mint a gyermek, kitől sorsa messzi zárta,
Kegyelttel gondol jó édes anyjára,
Kedves szülőföldem veled ekkép állok,
A kihez csatolnak boldog gyermek-álmok.
Kebledrűl a sors mint gyermeket vetett el,
S mint férfi öllelek hű emlékezettel.

Felmerülnek lelkében a gyermekkor emlékei: a szülőiház, a nagy eperfa; a kákástó, szárcsák s vadkacsák tanyája, partján a kis csolnak; a gólya fészkes csűr, a buza vermek, a templom s az inogó harangláb, az iskola s a roskadt papilak, a sós tó. Eszébe jutnak a vig kemecsei szüretrek, a kállai restauracziók, a kisvárdai czipó, a nyíregyházi vásárok, a kótaji puszta és csárdája, meg Eszlár, a tiszaparti kislelu.

Kótajon született, Szabolcs megyében, 1813. okt. 31-én este 8 órakor. Apja Terebesi Hory (olv. Hóri,) András, anyja RácZsuzsa. A Hory-család eredetileg Zemplém megyei. A nemességet János kapta 1652-ben III. Ferdinánd királytól. De már 1752. ápr. 28-án Hory András, György és Ferencz eszlári lakosok és Hory János löki lakos a magok és fiaik nevében bizonyság-levelet kérnek és kapnak Szabolcs megyétől régi nemességükről.

Költőnk apja is itt élt, mint jómódu birtokos, gazdálkodva s mint fia írja *Tompához* című versében, nem sokat adva a poétákra.

Hory Andrásnak és feleségének Farkason kívül még 8 gyermeke volt.¹ Ő a hetedik, még pedig burokban született gyermek.

Két nagy ok, hogy szerencsét jósolhassanak belőle jövőjére. Születése előtt való éjjel anyjának egy csomó libáját vitte el a farkas, így kapta a családban különben nem divatos Farkas nevet.

Kótajon töltötte költőnk gyermekéveit. De apja 1819. márcz. 19-én élete 43-ik évében (szül. 1776. jul. 14-én) meghalt. Özvegy anyja a következő 1820-ik évben Tasnádra költözött testvéréhez, ki vagyonukat kezelte s szerencsésen el is kezelte. Az özvegy két év mulva férjhez ment s Nagy-Károlyba vonultak. De egy év mulva, úgy látszik, újra özvegységre jutván, Szilágy-Nagyfaluba, még megmaradt kisbirtokukra költöztek. Farkas 1823-ban ment a zilahi collegiumba, hol 1830-ig tanult. Innen került a kolozsvári ev. ref. collegiumba s 1831. jul. 7-én subscribált. Itt végezte azután a két-két évi philosophiai, jogi és theologiai tanfolyamot az 1836—37-ik iskolai évben. Kedves barátja volt különösen Bartha Geczi, Bartha Miklós országgyűlési képviselő apja. A boldog deákkor emlékei haláláig meg-megcsendülnek lelkében. Így *Levél Nagy Péterhez* (1860), *Diák pályám* című verseiben. (Kézirat).² Három évig volt osztály tanító meg kontra is. Közben rövid időre nagyobb útat tett. Ocsvai Ferencz barátjával utazott nagy vásáros szekéren Pestre s onnan Bécsbe. Pesten meglátogatta szeretetének, tiszteletének kiváló tárgyát, Vörösmartyt. Buzgón látogatták mind a két helyen a színházakat, Ocsvai inkább az operai, Hory a drámai előadásokat. Nem volt semmi zenei érzéke. De a drámát igen szerette s mindvégig nagy színházbarát volt. E szenvedélyének fölébredésére és erősödésére befolyhatott az is, hogy anyjának egyik testvére kedvelt kolozsvári színész volt. Iskolai esküdt korában is bajba keveredett, mikor a törvények ellenére nemcsak sűrűn járt színházba, hanem Egressy Gábor vendég szereplése alkalmával gyűjtött a diákok körében koszorúra, melynek átadásakor részt vett a tüntető nyilvános színházi ünnepségekben. Bécsben buzgón látogatta a Belvedert is s kifejtett benne a képek, szobrok iránt való szeretet.

Kolozsvárról szilágy-somlyai rektornak ment, de ott csak 3 hónapig volt. 1840. okt. 4-én megválasztották magyar-gyermónostori pappá.³ Itt maradt állandóan haláláig.

¹ Lajos született 1803. okt. 14-én, megh. 1807. ápr. 17-én; Ágnes sz. 1805. márcz. 31-én, megh. 1827. jul. 20-án; Zsigmond sz. 1806. jun. 17-én, megh. 1807. ápr. 22-én, Klári sz. 1808. márcz. 14-én, megh. 1823. jan. 15-én; Erzszi szül. 1809. nov. 5-én, megh. 1810. jan. 29-én; Mihály szül. 1811. okt. 3-án, meghalt 1862. jan. 26-án; János sz. 1815. decz. 17-én, megh. 1820. jan. 25-én; Anna sz. 1817. jul. 26-án, megh. 1840. szept. 29-én Bukarestben.

² Költeményeinek gyűjteménye megjelent ily czímen: Hory Farkas költeményei. Kolozsvár, 1858. Stein János bizománya 8-r. 467 lap. A költő arczképével. Kéziratban maradt műveiről, melyek Hory Béla birtokában vannak, kem tudom mindig megállapítani, melyik jelent meg valamely lapban. Ezért ezekre csak mint kéziratí művekre hivatkozom.

³ Péter Károly m. gy. monostori ev. ref. pap közlése.

1842-ben nőül vette Aumüller Rózát, egy Ausztriából ide szakadt s aztán egészen megmagyarosodott nemes család sarját. Aumüller Károlynak volt tanítója s így ismerkedett meg testvérével, a szép, kedves Rózával. Boldogan, példás családi életet éltek. Horynak nincsenek tulajdonképeni szerelmi dalai. Hisz igazában későn, meglelt férfikorában lépett fel az irodalomban. Irogatott ugyan már deák-korában is s az iskolának neves poétája és szónoka volt. Sőt az Athenaeumban (1840, I. 603.) megjelent *Ő a templomban* című kis szerelmi dala, a Reményben *Kölcsey, A fellengző rab, Alpári gyűlés* (1840. évf.) *A föld álma, A kis síró* (1841. évf.). De ezek csak ifjúkori kísérletek, egészen más modorban, mint a hogy a későbbi Hory ír. Le is teszi a tollat és csak később ragadja ismét fel. Megírja az *Uj iparág* című tréfás kis költői elbeszélését. Mint maga mondja csillag alatt: E megtörtént tény kidolgozásának jól fogadtatása ösztönzött többi műveim költésére. *A bajusz* modorában van írva. Egy leány felakasztja magát a körte fára. Az átkozott fát ki kell vágni, tüzre vetni. Ám egy furfangos ember megvásárolja, elviteti; leveszi a kötelet, mert akasztott ember kötele búbajos. Hiszen:

Ki ellenét	Annyira kívánatosnak,
Morzsolni szét	Mert rest lovát ezzel fogja
Büvérőt vél benne venni;	Idomitani tátosnak;
Ki párjának,	A pakulár
Megúntjának	Csak azért jár
Altatóját sejtí nyerni;	Egy iznyijét kapni ennek,
A kis lány benne azt nézi,	Hogy iker bárányi lesznek.
Hogy hön ölelt babáiába,	Hát a méhész?
Ki belé bódúlt más lányba,	Hogy mind elvész
A szerelmet becsempészi;	A vidék méhe s neki
A kocsis ezt azért mondja	Kádakkal ömlik méze ki.

Darabonként eladja, mindig újjal pótolva az elfogyottat. Így gazdagszik meg.

Ötletszerűleg beküldte versét a Vasárnapi Ujsághoz. Megjelent az 1856-iki évfolyamnak második számában. Pákh szerkesztő csillag alatt azt írja:

»Olvasóinkat figyelmessé teszszük e versre, melyet szerzője oly ügyesen dolgozott ki, miszerint neki e genrehez szerencsét kívánhatunk.« Így kezdett aztán irni komolyan családos ember korában. Ifjúkori szerelmi versikéi, *Három az isten igaza* című verse, melyben azt mondja, hogy kétszer csalódott, megkísérti harmadszor, valamint a *Szerelmem és vajaskenyér*-ben megénekelt diákszerelmem is aligha való élményekből sarjadtak. Ugy látszik, neje volt az ő első és utolsó, egyetlen szerelme. *Nőmhöz* című versében a hű nők hű példányának nevezi s azt mondja:

Nem, azt nem lehet leírni,	Szerelmednek tengerével
Ki vagy nekem áldott lélek.	Elborítád ifjúságom,
Tartozásom lefizetni	Lelkem megvevőd magadnak
Neked nem bírom, míg élek.	Fogyhatatlan szívjóságom.

Ha öröm ér, mint a gyermek,
Szívrepesve örülsz velem.
Az örömnök kéjparhat
Kétszerezve töltöd nekem.

Ha a bának terhe kínoz,
Részvéltlenül azt nem nézed,
Könyvtől ázott csókjaiddal
Gond redőim elidézed.

Sokszor álltam a kétségek
Tengerének partja szélén,
S egy szó tőled túl röpitett
A sodró örvény veszélyén.

Fogyhatatlan gondjaidnak
Bére házam nyugodalma,
Melyek nélkül a zavarnak
Volna benne dús uralma.

Mert míg engem hajlamom vonsz,
S el — kiránt a ház bajából,
Minden vész válladra gördül,
Nagyjából és aprajából.

Édes anyja. hű dajkája
Gyermekimnek, gyermekidnek.
E terhes — édes gondosság
Koronája érdemidnek.

Ennyi hűség, ennyi jószág
Nincs tenéked megfizetve.
Mint selyembogár gubóban,
Jóságodba vagy temetve.

S míg jószágod selyemszáli
Gyönyört s áldást osztanak másnak,
Nemes lelked boldogítja
Ihlete az öntudásnak.

Az *Utolsó s legjobb versem*-ben is (kézirat) bánja, hogy pappá lett e pénzért hazudozó, szenteskedő, nyegle korban, mikor hiába hinti el a pap az erény magvait, mint ő is negyed fél évtizeden át. Bánja, hogy versiró lett. Nyugodtabban szállna sirjába, ha minden verse egy csomóban előtte volna s megégethetné. De áldja a sorsot, hogy becsületén soha sem esett csorba. És:

Szeretem s áldom érte Istent,
Hogy oly élettársat adott,
Ki boldogságomat munkálni
Vég perczéig nem lankadott.
Kis családom gyémántja volt e
Női erény mintaképe,
Kinek halála boldogságot
S reményt bennem széjjel tépe.
Vele veszve lett mindenem,
De emléke édes nekem.

Mikor *Kilyén Ferenczhez* irt versében, ki őt szólítja fel, hogy menjen vele leány kérébe, a nős életet dicséri, ez nála nem üres szólam, hanem tapasztalaton alapuló mély meggyőződés. E jó nő nem csak szerelme melegét árasztotta férjére, nem csak őrangyala volt családjának, hanem vagyonosodásuknak is főfőeszközölője. A monostori eklézsia nem rossz eklézsia. Ma is másod osztályu. E mellett örökölve a nagyfalusi birtokrészt, azt eladták s magyarvalkói kis havasi részüket is s Momonostoron fektették be. Hory kezelte a Kemény-család havasát is, a miből szintén szép jövedelme volt. Neje kiváló jó gazdasszony és gazda. Ő vezette az egész gazdaságot. Férje csak kedvtelésének élt, pomologizált. Nagyon szeretett volna szőlőt termesztetni. Sokat fáradozott, de nem sikerült. Ám azért szüretkor vett egy-egy szekér szőlőt, fuszujkakarókra kötözgette s szüretet rendezett a gyermekeknek. Egy ismeretes adoma kering gazdai élesszeműségéről. Egyház láto-

gatásra indult. Befogat két lovat. Felesége mondja, hogy fogasson be hármat, nagyon rossz az út. De ő ellenezte. Miért terhelné szegény paptársait három ló eltartásával? Felesége titkon mégis befogatta a harmadik lovat. Mikor napok múlva haza tért, elégtelenen mondta: Úgy-e feleség, három lóval is jól megjártam az utat?

A régi paplak 1852. táján leégett. Új telket vásárolt az egyház a templom mellett Kemény Imre örökösaitől. Ez egy különkődő báró volt, a ki gyönyörködött a békabrekegésben s e célra külön békástavat készíttetett. Új házat is akart építeni, de mikor a falak már készen voltak, abba hagyta. Így romladozott aztán míg az egyház megvette. Itt lakott Hory. Nem sokáig, mert megvette a Kabós János-féle kastélyszerű szép házat, kertet s a hozzá tartozó földeket. Ebben a sajátjában lakott úri kenyelemben, el-ellátogatva négyes fogatán barátaihoz.

Boldognak érezte magát családja körében. Öt gyermeke volt. De Gíza (sz. 1844. márcz. 20-án.) születése után nem sokára meghalt, a mint az anyakönyvbe jegyezték: csak 6 órát élt. Farkas (sz. 1844, decz. 31-én) három éves korában (1848. jan. 1.) halt meg skárlátban. Ehhez már emlékek kötötték az apát. Nem tudta feledni. A halotti anyakönyvbe bevezetvén elhunytát, e sorokat írja:

Ki írja le az apának
Szívet metsző mély bánatát,
Midőn halottúl jegyzi fel
Gyönyörű kedves magzatát?
Korán fejlett bájos virág!
Virúltad mily kúrta vala,
Oly hosszú és örök éber
Szüleid méltó bánata.

Öt siratja *Kis fiam halálára* című 3 dalában: *Kórágynál*, *Gyáspadnál*, *Sírjánál*, valamint a *Szép kis angyal* címűben. A cziinteremben temettette el, fájdalommal emlékezett rá mind végig még haldokolva is. Etelka (sz. 1843. máj. 28), ismert jeles írónőnk a híres varrottas felfedezője, diadalra juttatója s Kalotaszeg áldott jóltevője, ki 1862. okt. 8-án ment férjhez Gyarmathy Zsigmondhoz, különösen kedveltje volt apjának. Ő volt az első gyermek, mindig apja közelében élt, míg a fiúk iskolában mentek csakhamar s elszéledtek. Bélának (sz. 1846. jun. 1.), ki ma Kolozsmegye kitűnő árvaszéki elnöke s szintén jeles író, Vörösmartyt kérte fel keresztapjául. Vörösmarty 1847. okt. 24-én írja: »Mi a keresztatyaságot illeti, reménylem, volt ön annyi bizalommal irántam, hogy nevemet válaszó nélkül is beiratta, mit ha elmulasztott, igen kellene sajnálnom, ha helyre hozni nem lehetne. Fogadja üdvözetemet és szerencsekívánatomat s adja által tisztelt nevének s mondja meg a most született kis honfinak, midőn megérteni fogja, hogy keresztapja nem adhat egyebet, mint azon óhajtságának kifejezését, hogy fáradatlan szorgalom, okos és becsületes munkásság által szerez-

hesse meg azon függetlenséget, mely szükséges, hogy magának jólétet biztosítson, hazájának hasznos szolgálatot tegyen.« Farkas 1848. okt. 31-én született, mint apja bejegyezte: a forradalom napjaiban.¹

Gyermekein szeretettel csüngött, gondnal neveltette őket. Velök olvasgatott, kivált a nagy körtefa alatt a gyepadon. Nekik szól a *Bölcsődal*, rólok kézíratai közt *Az alkony* című kedves családi kép. S még az ő kedvező anyagi viszonyai közt is töpreng:

Hogy tartlak el, mi lesz sorsod,
Három szerette gyermekem?! (*Főfájás.*)

E kedves családi körnek képezte kiegészítő részét a két nagymama is. Hory anyja 1853. okt. 3-án halt meg 77 éves korában, felesége anyja, született Baranyai Rebeka, 1867. ápr. 1-én.²

Szerette Hory a barátságot, a társaságos élet szelid örömeit. A faluban nem volt hozzá való úri ember. Ott élt ugyan egy Kemény Domokos báró, szegény fazekas mesterember. Eszes, képzett, de elzüllött férfi, a kivel csak ritkán lehetett érintkezni. Vendégszerető nyílt házat tartott, hol különösen nagy Farkas napokat szoktak ülni. Nem volt borivó, de a »nemzeti színjátékot« szerette. Ám nem volt szerencséje a kártyában, mindig veszített. Felfogadta hát, hogy nem játszik, csak Farkas napján. Ezt nevezték el barátai jubiláris ferblinek. Sok kedves jó barátja volt, kikkel el-eltréfálózott. Különösen kedveltek voltak azok a versei, melyeket az ú. n. közlegelőkön, a zsinati ebédeken olvasott fel s melyek aztán kéziratban mindenfelé elterjedtek. Ilyenek: *Tiszteletbeli szakácsné, M(-iklós) M(-iklós) deprecatiója, Megkövetés, G. J. barátomnak Nagy-Bacsonban, A bucsuvacsorán Nagy-Bacsonban, Baló Béni Benkő Gyurinak a mennyből*. Ebben Baló Béni bemutatja Kálvinnak az ismertebb erdélyi papokat, a mint lakomáznak, tréfás jellemzések kíséretében. *Bucsú a successiótól, Az utolsó közlegelőn*, stb. 1871. jun. 5-én paptársaihoz irt egy csomó emlékverset kövön nyomtatva sokszorosított. Egész kis füzet zsinati tréfája van összeírva.

Mint pap, gondos hű pásztor nyájának. Maga mondja, hogy hol fehér homlokát felütötte a Vlegyásza, falva e hegy alá vonulva, küzd a hosszú télviharral. (*Új iparág.*) *Tompához* írja:

Itt a havas alatt e rideg magányban,
Gyártok egy-két strófát törpe kis szobámban,
A holott kék ruhást hat hétig se látok,
Kivéve ha jönnek régi jó barátok.

Csodálkoznék, tisztelt collega, felettem,
Hogy a magyar nyelvet még el nem feledtem,
Ha látná, hol töltöm életem szebb részét,
Hiszem, fölébredne lelkében a részvét.

¹ Az anyakönyvi adatok Péter Károly ev. ref. pap közlései.

² Péter Károly ev. ref. pap közlése.

S így szólna : biz ez egy meddő élet, látom,
 Ha szerét teheti, szöjkék meg, barátom.
 Fel is pako!nék én fürge gyermekimmal,
 De lelkelem egybefortt szegény híveimmal.

Akár merre mennék, akár merre járnék.
 Jobb lelkű híveket sehol se találnék.
 Merengő lelkemnek ez vigasztalása,
 S igénytelen pályám némi kárpótlása.

Tréfásan ugyan néha ki-kikel sorsa ellen, pl. a *Még egy olyan* című versében is kötekedik a végzettel, hogy a medvék barlangjához jelölt ki állomást neki, Szibériát adott lakásul. De azért még van elégedve. Szeretettel ragaszkodik a vidékhez is. A Vlegyászá-ról írja :

Lombkoszorús Erdélyt dél-nyugatra
 A havasok hosszú láncolatja,
 Örökzöld szegélyű fenyvesével,
 Köti össze édes egy vérével.
 Itt uralg az óriás Vlegyásza.
 Jó és rossz napoknak kéje, gyásza
 Ha derült és borult a hazara,
 Jég szemével mindazt el-belátta.
 S nem csoda, hogy agg feje megőszült,
 Hol száz vihar és ezer veszély ült!
 És nem csoda, hogy annyi könnyet ejt,
 Oly könnyen ő tán, mint mi nem felejt.
 Agg tövének kőszáli oldalit,
 Midőn a vész elküldé napjait,
 Zaklatott nép menhelyül szállta meg.
 Kiméletesb volt itt a fergeteg.
 Évek teltek és az évek során
 Falvak keltek az őszhegy oldalán,
 S a sivár hely lakottá változik.
 Ki az, a ki oly könnyen megszokik?
 Az ember e szoktatható madár,
 Megszokja ez, ha börtön volna bár,
 S úzd el kopár lakja zord öléből,
 Zápor árad könnyező szeméből.

Alább meg a Valkó és Monostor közt meredő hegyről:

Egy pirámid hegycsúcs néz az égre.
 Menedékes a déli oldalon,
 Nyolczvan ölnyi mélységgel éjszakon.
 Feltűnik, ha felhatolsz reája,
 Messzi tájak szép panorámája.
 S elmereng az ember gondolatja,
 A rezgő lég oly szépen mutatja
 A völgyeknek tündérhajú képét,
 Falvuk s mezők szerte bolygó népét.
 S ha szemekkel mindezt áthaladtad,
 Minden oly szép s oly kicsiny alattad,
 S apró tárgyak összes foglalátja
 Az egészet mily nagynek mutatja! (*Bitódomb.*)

Monostor lakosságának egy része oláh s mikor Hory oda ment, már a magyarok közt erősen folyt az eloláhosodás. Ő felkeltette bennök a nemzeti öntudatot s buzgón ápolta. Lapot is hozatott s azt a népnek felolvasta, magyarázgatva. Hívei szerették, tisztelték, hozzá fordultak minden bajokban. Épen így ragaszkodtak a tiszteletes asszonyhoz, a ki minden alkalommal segítette őket, sőt maga volt a doktoruk, patikáriusuk is. Hory Farkasné buzgóságának érdekes emléke két elavult szószék-takaró, melyet az ő és testvére (Nyilas Miksáné Aumüller Pepi) indítványára az egyház buzgó női gyűjtés útján szereztek. A jegyzőkönyvben olvashatni: « A begyűlt pénzzel Hory Farkasné és Sinkó Péterné bemenvén Kolozsvárra, e díszes (ma már elavult) takarókat saját izlésük szerint választották, kerülvén 102 Rf. és 20 krokba, váltó czédulába 1 frt. 60 krossal számítva. Mely takarókat Hory Farkasné Etelka leánya közremunkálásával elkészítvén, azok 1858. évi aug. hava 15-én tartott confirmatiókor lepleztettek le.» Az adakozók névsora után Horynak következő sorai vannak sajátkezűleg beírva:

Jó olvasó, ki majd eljősz
Ide, a hol én már vagyok,
Hozz hírt, hogy a hit és remény
E szent egyházban mint ragyog
Virágait öntözgetém,
Éldejétek gyümölcseit.
Megóvjá híveit az Úr,
Halálomig táplált e hit.¹

Egyszerű hangon, népies nyelven tartott egyházi beszédeiben hallgatói lelkéhez tudott szólani Hory. S mikor újra ifjúkori ideáljához, a költészethez fordult, akkor is főleg az ő papi, oktatói hivatása lelkesíti. Hogy miként fogja fel a költő hivatását, látszik *Buborék* című verséből. Itt mondja, hogy a költő égő lelkétől lángra gyúl ezer kebel; terjeszti az erényt, a szánalmat és irgalmat; elűzi a honfi kételkedését és bánatát s megtanítja a haza imadására.

S mint jegyessel oltár előtt,
E szent hitet elmondatom:
Se boldog, se boldogtalan
Sorsában őt el nem hagyom.

Miként lett költő, maga így mondja el *Számolat a sorssal* című versében:

Midőn a sok fonák dolog felett
Tapasztalásim tára megtelett,
Az életet jó és rossz oldalán
Pennára venni jó lesz, gondolám.

Költő levék s azóta egy sereg
Károgónak daczára verselek.

¹ Péter Károly ev. ref. pap közlése.

Vallásos éneket ír, melyben Istenben való megnyugvásra buzdít. (*Néphyminus*). *A napszámos imája* legszebb vallásos énekeink közé tartozik. Megérdemelné, hogy minden olvasó könyvben benne legyen. *Bordal*-ában melegen emlékszik meg a szegény izzadt homlokú, feltört marku munkásról a ki a szőlőt kapálja, az asztagot rakja. *Kis lyány* című verse könnyed, dal alakban a cseperedő munkás kis gazdasszony dicsérete, a ki:

Dolgozik és nem szól panaszt,
Szépen varr és tésztát dagaszt.
A kenyeret ő veti be,
S gyomlál a kertben széltibe.

Ha dolgozik, azt jól teszi,
Ide s tova hasznát veszi,
Szolgálója mert ha nem lesz,
Nyulni neki kell mindenhez.

A haldokló nagypapa unokáit egyszerű, erkölcsös, munkás életre, istenfélelemre oktatja; ember társaik szeretetét igyekszik lelkökbe csepegtetni; hazaszeretetre buzdítja őket s a közjó munkálására *A vén földmives* egy megelégedett, munkás földmives meleg rajza. Kéziratban; *Ima* templomba menetkor, népies *Uj évi köszöntő*, *Uj pár esketésekor*, *Nagy Pénteken* melyben kesereg a kor romlottságán, mégis bizik a jövőben; *Jézus a Golgothán*; *A beteg székely fiához* (1866), melyben a haldokló székely tanulásra, józanságra buzdítja gyermekét.

Buzgón végezte papi kötelességeit. Kitüntetésekre nem vágyott. De azért 1853-ban tanácsbíróvá, 1858-ban aljegyzővé, 1864-ben főjegyzővé választották a tractusban 1858-ban szónokolt a nagyenyedi zsinaton. Általában 1863—1871. mindig jelen volt a közsinatokon s részt vett a bizottsági munkálkodásokban.

Ir egy csomó genréképet. *Szücs Pál gazda* korhely gazda, ki jószívű papjától a pap bérből alkuszik le, hogy avval is többet ihassék, míg aztán egészen tönkre megyen. *Berkí Ferencz* olyan falusi földbirtokos, a ki pesti dámát vesz feleségül a ki nem dolgozik, mert nem szakácsnének jött, hanem pipeskedik, nagyzol. A miből az a tanulság, hogy nősülésben ne légy hübelebalázs. *A politikus egyházfi*, a somkuti egyházfi, a ki világlátott ember. Többször járt Debreczenben, még Pesten is. Nagyokat mond egy-egy pohár bor mellett a falusiaknak, különösen ostoba naivsággal meséli el, magyarázza az orosz-török háborút. *Aladár és Örszé*-ben Aladár úrfi kirándul falusi jószágára. Tetszenek neki a piros-pozsgás lányok. A kis Örszinek udvarolni kezd idétlen szóvirágokban. De ez nem érti ezt a kificzamodott nyelvet, nem olyan, a hogyan ő szokott beszélni Jánossal. Ott hagyja a faképnél. *Miksa urfi* is, kicseppenvén az iskolából, hiába udvarol Marcsának, bizony lefőződik. Nagy bolondság *Dóri András tana*. Dóri András laboráns volt a fizika tanáránál, de ügyetlensége miatt elcsapták.

Falura megy s ott kapja magát, nagy képűsködve a fizikából, csillagászatból hóbortos előadásokat tart. A *jégháti eklézsia* derék, becsületes papját, mivelhogy a néppel nem dorbézol, rendet tart s igazságos, elakarja űzni. De az esperes felvilágosítja, lecsendesíti őket. A *molnár és csapláros* kedélyes évelődés a molnárok és csaplárosok csenegetésével. A *harangozó* furfangosan a korcsmából isten házába tereli a hiveket. Az *ítélet*-ben a fősvény Dőre Antal olvasván, hogy világvége lesz, egy üstökös összetöri a földet, minden vagyonát pocsékolja. *Tyúkodi Tóbiás*-nak hazug, nyelves, hűtlen, pazarló felesége van, a ki iszik, mint a szivacs és házsártoskodik. Egyszer aztán, Tyúkodi nagy öröme, kigyúl benne a pálinka s elköveti legszebb tettét, meghal. A *Farsang után* egy Pesten bálózó, pénzpocsékoló ifju levele apjához s egy-szersmind felsülése. A *lehűtött szerelem*-ben két ifjúnak egy leányon való mulatságos összeveszését rajzolja.

Szatirái is ilyenféle életképek. *Fiam uram*-ban a falusi gazda Pesten gavalléroskodó fiát rajzolja s mellesleg a ficsuros viseletet figurázza ki. *Griseldis* egy vidéki vándorszínészcsapat bemutatása. Ennek keretében Türi János papucshős felbátorodik a szindarab parancsoló férjének példáján, de a gyakorlatban keservesen felsül. A *szerelmes* Kudor Jancsi, a ki halálosan szerelmes a szilva pálinkába. *Bódi Peti tapasztalatai*-ban egy olyan embert fest, a kit bolondnak tartanak, mert meglátja a ferdeségeket s felszisszen a szive rájuk. Csipkedí benne a bírói részrehajlást, az iskolai fél-szogségeket, a gazdasági egyesületek üres szónoklatait, rossz gazdák meddő elméleteit, a korhely nevelőket, gondatlan gazdák tolvaj cséplőit, az uzsorásokat, a kalendárium-járványt, a korcsmárosok éktelen nyereszkedését, az indolens rendőrséget, az adósságból élő uraskodó családokat, a hitetlen nép maga-fitogtató templomba-járását, az ízetlen szini előadásokat. A *Magas költészet*-ben kontár, henczegő költőket mutat be, a kik meg akarják tisztítani a költészetet, mondván:

Majd megtanítjuk szép renddel, hogy a
Választott tárgy légből kapott legyen;
Dicső szavakkal összeveüssza szöve, —
Hogy azt, ha megszakad, se értse meg
Kivüle egy halandó ember is.
Mert hogyha érti minden kóczifer,
A nimbusznak mondhat majd ádiót.
Sőt nem szükség, hogy értsd magad, mit írsz,
Mert itt a szó magasztosról vagyon,
Halandó szem hová nem láthat el.
És ekkor irtál aztán nagyszerűt,
Ha sem te, sem más meg nem érti azt.

Az *Életkép* egy zsugori gazdag ember fényes temetésének rajza. A *Bucsnú*-ban a költő kiszáradt erszényétől bucsúzik. A *Gyász genre*-ben egy szórakozott pap szomorú jelentő helyett tréfás életképet ad át a nyomtató inasnak. A *Poetico-prosá*-ban a verselő

költőt prózai dolgokkal háborgatják: felesége szidja, hogy nem lát a gazdaság után; a czivakodó gyermekek rárontanak, hogy osszon igazságot; neki esnek a kártevést jelentő csöszök, stb.

Kéziratban is több adoma, tréfa. Pl. *A székely huszár Konstantinápolyban, A bülgözdi nemes, Gyémánt Józsi. Ultimo pagát, Thalia és Erató, A kísértet; Az apa, fia születésén*, a ki azon töpreng, minő pályára lépjen fia s tréfásan rajzolja a különböző állásokat, míg végre abban állapodik meg, hogy legjobb, ha csizmadia lesz; *Irjon az ur jobbat; Varga József, Az örökös*, melyben a zsugorinak tékozló örökösét festi, *A dandy*, stb.

Ir balladákat. A *Nemes vetély*-ben Pókainé tragédiáját dolgozza fel. *Pálffy Miklós* Székesfehérvár visszavétele a töröktől. *Hunyady kormánybotjára*-ban Orsi Péter esztergomi várnagy a Hunyady sirját feltörő hajdut a Dunába vetteti, előre küldvén az elrabolt kormánybotot. *Gálffy János* Gálffy ismert tragédiája. *A fekete ember* Karácsonyi György veszte Debreczenben. *A szép alispánné*-ban Krucsay Márton szabolcsi alispán rossz tréfán féltékenységére gerjedve, megöli feleségét, Tolvaj Borbálát. *Az arany kereszt* Hunyady ismert kalandja a hegyi rablókkal.

Vannak költői elbeszélései. *A rabló*-ban egy rablófőnök templomi éneket hall, mely magához vonja s a beszéd hatása alatt megtér. *Az árvá*-ban a gazdag árva lányt mostohája nyomorultan tartja, míg a maga édes lánya örökös dáridóban él. Azt sem engedi, hogy halottak estéjén az anyja és elhalt jegyese sirját kivilágítsa. Megválk hát egyedüli kincsétől, mátká gyűrűjétől. Úgy világitja ki a kedves sirokat. *Nyárlak és Veres Gyuri* népies, erkölcsi irányu elbeszélés a fényűzés ellen. Azt mondja a költő a tősgyökeres magyar Nyárlakról s a falu nagy hibájáról:

Ha magyar nem volna, tán el is hallgatnám.
Az idegen a kút miért haragítnám?
De magyar népemnek, bár neki nem tetszik,
Kimondom szemébe, mi szívemen fekszik.
Kiállom a kedves szokású káromlást,
Csak orvosolhassam az eláradt romlást.

Veres Gyurinak nem telik, hát rabláshoz fog, börtönbe kerül. De kiszabadulva, munkához fog. Alighanem pályázott evvel az 1857-ben Szt. István ünnepén Karacsai G. és Sőjtöri Zsigmond részéről a Vasárnapi Ujság által kitűzött 15 aranyos jutalomra. A decz. 15-iki határnapig beérkezett 14 mű közt czime nincs meg ugyan, de van három cím nélkül is. Tán ezek közt lesz. Mert a *Vörös kereszt* cíművel valóban pályázott, bár nem nyert. Ebben egy rosszul nevelt gyermekből hitvány, tékozló, dorbézoló lesz. Mindenét elveri, már rabol is. Főbe lövi magát, úgy hagyva nyomorban feleségét, két kis gyermekét. Valószínűleg az nem volt a bírálókra jó hatással, hogy (bár erkölcsi czélzattal) a feleség, az anya beszéli el fiainak a történetet, mert:

Elborzad a büntől, kinek példaképen
 Ott áll édes atyja;
 S az erényre leczkét ad az árvaságnak
 Keserű falatja.

Bitódomb kalotaszegi monda. Valkai Gizella tragédiája, a kit egy Kemény meg egy Gyerőfy szeret. *A kis pásztor* szintén népies irányzatú elbeszélés. A szegény kis borjupásztor hogyan szalasztja tilalmasba borjuit, hogyan szökök meg Somlyóról s lesz kolozsvári diák s ugyanott később híres tanár. Kéziratban: *Krebs Mari* Korvin János születéséről: *Mátyás nemes győzelme*, *Schenk lovag A hős sirja* Szondi elestéről; *A két hunyadi* két szegény hunyadi fiu története, kik közül egyikből híres pap, a másiktól proto-medicus lesz. Két színművéről is van emlékezet. Benkő említi, (Magyar Színvilág, 69. lap.) egy *Házibarát* című eredeti színművét, melynek kézírata megvan a nemzeti színház könyvtárában. Hory pedig egy Szinnyei József birtokában levő s 1867. nov. 5-én. K. Papp Miklóshoz intézett levél kíséretében egy 1 felvonásos vigjátékát küldte meg, melyet a pesti drámabíráló bizottság már rég elfogadott előadásra.¹

A nép közt élve a néphez szólva, irt Hory népdalokat is. Kiadott 18 népdala tiszta érzésekről közetlenül dalol, melyek közül nem egy a nép ajkára is át ment. Így Kriza is felvett belőlök a *Vadrózsák*-ba. Tizenegyet beküld közülük a Vasárnapi Ujság pályázatára. Az 1865-iki, évfolyam 42-ik számában olvassuk: »A legjobb népdalra kitűzött 5 arany jutalmat azon gyűjtemény vitta ki magának, melynek jeligéje; Rajta fiuk danára, 5 arany lesz az ára! Az egészséges és talpra esett 11 költemény szerzőjéül a jeligés levél felbontása után Hory Farkas tűnt elő, kinek nevével már többször is találkoztak lapjainkban tisztelt olvasóink.« Jól esett neki előbb az *Uj iparág* megjelentekor Pákh dicsérete, Jókai megtisztelő levele, kit később születése napján verssel üdvözöl s most a pályadíj. Nagyön szorgalmasan dolgozik e lapban, különösen a ránézve annyira buzdító 1856-ik évben. Már előbb is 1854-ben (12. sz.) mikor híre járt, hogy Mikó felfedezte *A kióvi csatá*-t s sajtó alá rendezi, megírja Debreczeni Márton rövid életrajzát. Debreczeni tudvalevőleg Monostoron született, hol szülei a Kabosok jobbágjai voltak, ő maga is a kolozsvári ev.-ref. collegium alsó osztályaiban Kabós Miklós szolgája. A bevezetésben mondja: »Felhíva érzem magam e férfiu életének bővebb ismertetését adni, én, ki tőszomszédja vagyok azon kiseded egyszerű falusi laknak, melyben ő napvilágot látott, kit azon mezőnek áldása táplál, melyen a hajdan jelentéktelen kis Marczi szűk vagyonu apjának pár borjucskáját furulyázva legelteté s kit naponta az a harang hív az imaházba, melynek tengelye nekie, mint kevés felügyeletben része-

¹ Szinnyei József, Magyar írók élete és munkái. IV. k. Budapest, 1886. 1313. lap.

sült utczagyermeknek elszakítá jobb keze hüvelykujját, én, ki gyakran látom az anyakönyvben az ő születése napját és abba szomorúan jegyzém fel halála óráját is, elmerengve, mint üstökös futásán, rövid, de szép, keserédes pályáján, emléke iránti kegyelettel teszem e szent kötelességet.»

De Hory érzékeny lelkére a mily buzdító volt az elismerés, ép oly elernyesztőleg hatott rá a bántalom. Valami aranyoktól elkaptott firkász azt írta a Budapesti Viszhangban (1856, 44. sz.): »A Vasárnapi Ujságban a népdalra kitüzött 5 aranyból álló pályadíjat Hory Farkas nyerte meg. Ugy látszik, a bírálók nem a qualitas, — hanem a quantitasra tekintettek.« Később meg az 50-ik számban e czimen: »Koszorús népdalok, 1—11. Írta Hórihorgas« ídétlen paródiákat közöl. Akadt más piszkáló lap is, a kiken *Három számár* című versében jól végig ver. Mégis lehangolta az efféle. Mind ritkábban lép a közönség elé. Bár teljesen nem vonul vissza. *Véres események színhelyei Báthori Zsigmond korából* czimen megírja a kolozsvári, szamosujvári, gyalui kivégzéseket egy cikkben. (Vasárnapi Ujság. 1857, 350. lap.) *O és új évben*, kedves idyllikus költemény, melyben a földmivelő számot ad év végén esztendei munkájáról. A *Húsvétra* vallásos ének; biztatás a kételkedőkhöz, csüggedőkhöz. (Vasárnapi Ujság. 1859. 14. és 201. l.)

Ő veti fel a Vasváry Pál eleste helyének kérdését is. *Hol és mikor esett el Vasváry Pál?* czimen. (Hazánk s a külföld. 1867, 40. sz.) Azt mondja, hogy téves Horváth Mihály állítása, hogy Vasváry holt testét Teleky Blanka a harcz után kiváltotta s a családi sirboltban temettette el. Kétszáz bajnok társával Marisel határában temetetlen porladt el. Hory a szabadságharcz e szakában többször érintkezett Vasváryval s szemtanuktól értesült a meggyilkoltatás minden körülményéről. Teleky Blanka kérte ugyan a hullát, de kinevették. A szerkesztő felszólítja a közönséget, hogy szóljanak hozzá, tisztázzák a kérdést. Hory aztán (1868, 6. sz.) *Még egyszer Vasváry Pál hamvairól* című cikkében ujabban hitelesen bizonyítja, hogy Vasváry Marisel helység Fontinel nevű határ részében pihen.

Mind e mellett költőnk már mind ritkábban jelen meg a közönség előtt. De visszatérve költemény kötetére, ott van még két népmese; *Hódító Kis Sándor* és *Az arany szép halász*.

Horyt jellemzi hazaszeretete is. *Évvégén* áldást esd Erdélyre. 1856. aug. 11-én Hunyady János halálára emlékezik. *Legeslegelső* című versében is legmagasztosabbak előtte: Isten, haza, szerelem. Kézirati művei közt a Zsófia főherczegasszonyhoz intézettben erős gúny s nemzeti elkeseredés nyilatkozik. Hazafias versek: *Deák Ferenczhez, Széchényi István emlékezete. Ujévre, Hunyadvára, Egy ezredév, Muzeumegyleti szózat, A vén honvéd*, stb.

A márcziusi napokban Monostor piacznán szép beszédet tartott öt éves kis leánya pedig nemzetiszin-szalagosan a *Talpra magyar-t*

szavalt. Megalakították ott is a nemzetőrséget s őt választották *kapitánynya*. A három harangból egyet elküldött az ágyúöntőbe. Aztán következtek a nehéz napok. Volt egy gör.-keleti oláh pap a faluban, Kondor János, a kit Gyarmathyné szépen rajzol *Monostori Katinka* című regényében. Mikor a honvédek érkeztek a vidékre, Hory védte meg az oláh papot, a császáriaktól az oláh pap Horyt.

A muszka betöréskor Kolozsvárra menekedett a család, értékesebb holmijokat egyik szoba padozata alá ásva. A fegyverletétel után vissza térve, meg is találtak mindent. Azonban itt sokáig zaklatták. Beidéztek, majd szabadon bocsátották. Később egyik jó ismerősük megharagudván, bosszúból feljelentette, hogy Hory sok fegyvert rejteget, egyik ajtó szemöld fölé falazva. Csaknem rommá bontották a házat a hatalom emberei. Semmit sem találtak. Máskor beáruzták, hogy forradalmi iratokat tartogat. Kimentek a biztosok, napokig kutattak, minden papir szelengkét elolvastak. Semmit sem találtak, mert Hory már előbb megsemmisített minden olymit, a mi compromittálhatta volna. Így veszett el sok beszéde, összes forradalmi versei. Azért nem nagyon ijedt meg, bátran rejtegetett bujdosó honvédeket.

Azután is mindig szabadelvű, ellenzéki férfi volt. Családjában igazi Kossuth-cultus virágzott. Lajos napját mindig családi ünnepül tartották fenn.

Igy élt családi körében ott a havasok alján az elrejtett kis faluban a barátságának, a költészetnek, egyházának és hazájának, csendesesen, zajtalanul, de áldásosan.

Nagy fájdalommal nehezedett szívére nejének 1869. máj. 1-én 46 éves korában történt elhunytá.¹ E bánatából soha sem birt kiépülni. Nemsokára maga is súlyos betegségbe esett s 1872. okt. 25-én meghalt. Hiába keresett gyógyulást fürdőkön. Így élete utolsó évében is Bikszádon volt, melyről *Bikszádon és Török Pálhoz* című kézirati verseiben kedves mélabúval emlékezik.

Gyakran elnézem nyílt, értelmes becsületes képét s olvasgatom kedves költeményeit. Költészetét főként a kedélyesség és melegség jellemzi, valamint az ötletesség. Az életet rajzolja, úgy a mint van s a részletek hűsége, természetessége nem csekély szerepet játszhatott a hatásban. Sőt olykor épen e miatt egészen prózáivá válik. Pl. mikor *Farsang* című versében a sok hiúságot rajzolja, közben azt mondja:

Tauffer Fránczitol lelejtve
A piacon egy körút
Fel az Ákoncz szögletén s az
Rendre mind előmbe jut.

¹ Testvérei közül ekkor életben voltak: Josefa Nyilas Miksné, Anna és Károly, ki a német Aumüller helyett anyja családi nevét, a Baranyai nevet vette fel s ki mostoha apja Szathmáry György miniszteri tanácsosnak, az ismert írónak.

Megesik ugyan néha, hogy a színezés kedvéért túloz. Pl. *Hóditó Kis Sándor*-ban Örzse szépségéről azt mondja:

A sötétben fénylik, mint megannyi gyémánt.
A fonóból jöve, szolgál lámpás gyanánt.

De efféle inkább csak szorványosan fordul elő. Verselése kissé pongyola s megtörténik, hogy egyes szókat, sorokat csak a rim kedvéért vág oda. De azért folyékonyan, ritmikusan dalol. Egész költészetéből határozott egyéniség, még pedig vonzó egyéniség szól felénk. Szívesen foglalkozunk vele.

DR. VERSÉNYI GYÖRGY.

